

**Ө. А. Тұрғанов, қылмыстық құқық және криминология кафедрасының аға оқытушысы, заң ғылымдарының магистрі, полиция майоры
(Қазақстан Республикасы ІІМ Б. Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы)**

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҚЫЛМЫСТЫҚ ҚҰҚЫҚ ПӘНІН МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛДЕ КҮНДІЗГІ
ОҚУ ФАКУЛЬТЕТІНІҢ
ТЫҢДАУШЫЛАРЫНА ӨТКІЗУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Қылмыстық құқық пәнін оқытудың мақсаты Қазақстан Республикасында терең саяси, әлеуметтік-экономикалық қайта құруды ойдағыдай жүзеге асыру, сондай-ақ нарықтық қатынасқа көшу заңдылық пен құқық тәртібін нығайтуды, еліміздің конституциялық құрылысын, азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын сенімді де берік қорғауды талап етеді. Мемлекет қылмыстылықпен күресте әлеуметтік-экономикалық, ұйымдық және құқықтық шараларға арқа сүйейді. Заңдылық пен құқықтық тәртіпті нығайту қылмыстық заңмен тыйым салынған қоғамдық қауіпті іс-әрекет — қылмыс сияқты әлеуметтік кеселмен күрес жүргізуді ұйғарады.

Қылмыстық құқық пәнін оқу 2 курстан басталады және жоспарларында олар міндетті аудиториялық сабақтың айтарлықтай уақытын алады. Тыңдаушыларды білікті маман ретінде дайындау үшін маңызды орынды қылмыстық құқық пәнін бойынша дәріс, тәжірибе және семинарлық сабақтар алады. Олар пәннің теориялы және тәжірибеде қолданылу негізін тереңірек түсінуге әсер етеді.

Қазақстан Республикасының 1997 жылдың 16-шілдесінде қабылданған Қылмыстық кодексінде қылмыстық құқықтың нормалары мен институттары, оның Жалпы бөлімін құрайтын: қылмыстық заң, қылмыс ұғымы, оның құрамы, жаза ұғымы мен түрлері, оның тағайындалуы, қылмыстық жауаптылық мен жазаны босату және басқа да мәселелері қамтылады.

Қылмыстық құқық Қазақстан Республикасының құқық саласындағы заң нормаларының жүйелі жиынтығын құрап, Қылмыстық кодекстің мазмұнындағы қылмыстық жауаптылық-

тың негіздері мен шарттарын, соған қоса қылмыс болып танылатын, қоғамға қауіпті іс-әрекеттердің түрлерін және қылмыс жасаған кінәлі тұлғаларға қолданылатын қылмыстық-құқықтық әсер етудің шараларын анықтайды.

Қылмыстық құқық пәнін оқытудың мақсатына нақтырақ тоқталып кетер болсақ, онда ішкі істер органдары үшін қылмыстық заң нормаларын жетік білетін және оларды қылмыспен күрес тәжірибесінде қолдана білетін біліктілігі жоғары мамандар даярлау.

Қылмыстық құқық адам және азаматтың құқығын, бостандығы мен заңды мүдделерін, ұйымдардың құқығы мен заңды мүдделерін, қоғамдық тәртіпті және қауіпсіздікті, қоршаған ортаны, конституциялық құрылым мен Қазақстан Республикасы аумағының тұтастығын, қоғам мен мемлекеттің қорғалатын заңды мүдделерін қоғамдық қолсұғушылықтан қорғауға, бейбітшілік пен адамзат қауіпсіздігін қорғауға, сондай-ақ қылмысты алдын алуға бағытталған.

Қылмыстық құқықты үйрену қылмыстық заңдылық қағидалары мен нормаларын меңгеруге ғана емес, оны қолдану тәжірибесімен танысуға, құқық қолдану тәжірибесінде туындайтын мәселелермен танысуға да мүмкіндік береді.

Осы мақсаттарға жету үшін келесідей міндеттерді орындау қажет:

а) тыңдаушылардың қылмыстық құқық теориясы ережелерін, қылмыстық саясат мәнін және қылмыстардың кейбір жеке қылмыс категорияларын, жасалған қылмыс ауырлығына байланысты және жасалған қылмыс түріне сәйкес, қарастыруды меңгеруі;

б) тыңдаушыларда құқық қорғау органдары әрекетінде кездесетін жағдайларда қылмыстық нормаларды қолданудың іскерлігі мен дағдыларын жетілдіру;

в) қылмыстық-құқықтық нормаларды жасалған қылмыс түріне сәйкес тура қолдану дағдыларына үйрету;

г) тыңдаушыларда заңды қатаң сақтау керектігі туралы, жауапкершілік сезімі мен мемлекет, қоғам және Қазақстан Республикасы азаматтары алдында қылмыспен күресте парызды өтеу қажеттігі туралы пікір қалыптастыру.

Қылмыстық құқық пәнін оқытудың мақсаты тыңдаушыларда нақты қылмысты (қылмыстарды) саралау кезінде қылмыстық-құқықтық құралдарын, әдістері мен тәсілдерін қолдану бойынша білім, іскерлік және дағды жүйесін қалыптастыру болып табылады.

Қылмыстық құқық пәнін меңгеру барысында тыңдаушылардың қылмыстарды саралау кезінде қылмыстық-құқықтық нормаларды қолдануды жүзеге асырудағы кәсіби құзырлықтарын, оларда үнемі білімдерін байытып және жаңартып отыруға талпынуды қалыптастыруды, болашақ мамандарды құқықтық демократиялық мемлекет заңдарын сыйлау рухында тәрбиелеуге қамтамасыз етілуі керек.

Тыңдаушылардың кәсіби деңгейі мынадай сипаттамалармен анықталатынын білуі керек:

1) қылмыстық құқық теориясы ережелерін, қылмыстық саясат пен жаза мәнін, сондай-ақ қылмыстық заң нормалары мен өзге нормативтік актілер талаптарын тереңінен білу;

2) ішкі істер органдарының тергеу және жедел-іздістіру аппараттарының әрекеттерінде кездесетін жағдайларда қылмыстық-құқықтық нормаларын жүзеге асыру іскерліктері мен дағдыларын жетік меңгеру;

3) қылмыстың жеке түрлерін, қылмыстық жауапкершілік пен жаза қолданудың, жеңіл немесе ауыр жағдайларын ескере отырып, саралауды тәжірибелік дағдыларына ие болу¹.

Оқу процесіне мақсатты түрде қатысу үшін тыңдаушылар қылмыстық құқық курсы және сабақтарға даярлану тәсілдері бойынша оқу жұмысының негізгі формаларын жақсы білуі керек.

Қылмыстық құқықты меңгеруде оқу курсының барлық мазмұнын анықтайтын дәрістер негізгі орын алады.

Дәрістерді тыңдай отырып, дәріскер айтқан ойды мұқият тыңдай отырып, негізгі, мәнді ойды жазып алуы керек. Оқытушы, әдетте, интонация арқылы жазып алуға қажетті басты ережелерді бөліп отырады.

Жазып алынған дәрісті одан кейін өңдеу керек: аса маңызды деген ережелердің астын сызу, қажетті жерлерде қосымша фактілерді, өз пікірін жазу.

Кезекті дәріс алдында өткен тақырып мазмұнын еске түсіріп, жаңа оқу материалын мақсатты түрде және дұрыс түсіну үшін келесі дәріске қатысты сұрақтар бойынша әдебиеттермен танысу керек.

Дәріс сабақтардан кейін семинар сабақтары өткізіледі. Олар осы пәнді оқытудағы маңызды және күрделі деген тақырыптарды тереңірек меңгеруге ықпал етеді.

Тыңдаушыларды семинар сабақтарға дайындау оқытуға қатысты сұрақтарды өз беттерімен меңгеруге қажетті негізгі бағыттарды анықтайтын тақырыптар бойынша дәріс конспектілерін зерделеуден тұрады. Семинар сұрақтарын зерделеудің келесі қадамына оқулық пен

сәйкес нормативтік актілермен жұмыс істеу жатады. Сабаққа дайындық өзін өзі бақылауға арналған сұрақтарға тыңдаушылардың жауаптарымен аяқталады².

Семинар сұрақтарын талқылау пікір-сайыс түрінде, рефераттарды талқылау, турнир ойыны, баспасөз конференциясы немесе дөңгелек үстел түрінде өткізілуі мүмкін. Сабақ жоспарында семинар сабақтарын өткізудің ұсынылған нұсқасы берілген, бірақ нақты сабақ өткізу формасын қандай да бір топта сабақ жүргізетін оқытушының өзі анықтайды.

Нақты сабақ өткізудің формасына қарамастан әрбір тыңдаушы қаралып отырған сұрақ бойынша өз пікірін айтуға және өз ұстанымын дәлелдеуге дайын болуы керек.

Тәжірибелік сабақтар, әдетте, үш оқу блогынан тұрады (жағдаяттық тапсырмаларды шешу немесе мұрағаттық қылмыстық істерді зерттеу, нақты және негізделген қылмыстарды саралауды талдау, талқылауға арналған нұсқалар құру).

Қылмыстық құқық пәнін оқу материалын табысты меңгергеннен кейін тыңдаушы мыналарды білуі керек:

1. Қылмыстық құқық туралы түсінікке ие болуы;
2. Қандай да бір жағдайларда қылмыстық заң нормаларын қолдануды түсіндіре білуі;
3. Нақты қылмысты саралау кезінде қылмыстық заң нормаларын қолдануға қабілетті болуы;
4. Туындаған мәселелерді өзбетімен талдай білуі және оларды шешу жолдарын табуы, қабылданған шешімнің критериясын анықтау;
5. Қазақстан Республикасы ҚК Жалпы және Ерекше бөлімдерінің нормаларына салыстырмалы талдау жасау және қылмыстық жауапкершілікті немесе жазаны жеңілдететін немесе ауырлататын жағдайларды анықтауы;
6. Қорытындылар, ұсыныстар, қабылданған шешімдерді қалыптастыра білуі;
7. Қазақстан Республикасы ҚК қай тарауында қандай да бір қылмысқа сәйкес бап бар екенін білуі;
8. Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексіне сәйкес қылмысты тереңінен саралап, есте сақтай білуі;
9. Қылмыстың (объектісін, объективтік жағын, субъектісін, субъективтік жағын, сондай-ақ сараланған (ауырлататын) немесе жеңілдететін жағдайлардың) заңдық белгілерін, құрамына сәйкес элементтерін білуі;
10. Қылмыс құрамының «шекаралас» араластығын, ұқсастығын ажырата білу.

1 ҚР МЖМББС 5.03.005 — 2009. Қазақстан Республикасының білім беру жүйесі. Кәсіптік практика. Негізгі ережелер.

2 Білім беру қызметіне қойылатын лицензиялау ережесі мен оған қойылатын біліктілік талаптарын бекіту туралы. ҚР Үкіметінің № 452 Қаулысы. 2007. 2 маусым.